

Bartłomiej Oręziak*

Dowody elektroniczne a sprawiedliwość procesu karnego**

1. UWAGI WPROWADZAJĄCE

W dobie aktualnie dostrzegalnego postępu cywilizacyjnego, technicznego czy technologicznego coraz bardziej powszechne jest wykorzystanie nowoczesnych technologii do użytku praktycznego¹. Wiele obszarów życia ludzkiego styka się z nowoczesnymi alternatywami tradycyjnych rozwiązań. Można chociażby wspomnieć o zastosowaniu usług telemedycznych w służbie zdrowia², inteligentnych umów w obrocie prawnym³, walut alternatywnych na rynku finansowym⁴ czy sztucznej inteligencji na wielu polach aplikacji⁵. Wszystkie powyższe przykłady

* Mgr Bartłomiej Oręziak jest doktorantem w Katedrze Ochrony Praw Człowieka i Prawa Międzynarodowego Humanitarnego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Polska, ORCID 0000-0001-8705-6880, e-mail: boreziak@gmail.com

** Data zgłoszenia tekstu przez autora: 9.10.2019 r.; data przyjęcia tekstu przez redakcję do publikacji: 8.01.2020 r.

¹ G. Blicharz, T. Kisielewicz, *Prawne aspekty zarządzania commons wobec technicznych wyzwań rozwoju Smart City*, „Forum Prawnicze” 2017/1, s. 34.

² Warto zwrócić uwagę na fakt, że zagadnienie cyfrowej medycyny jest szeroko dyskutowane w zagranicznej literaturze, gdzie nie jest ona już traktowana w kategoriach nowinek technologicznych. Zob. w: M. Maheu, P. Whitten, A. Allen, *E-Health, Telehealth, and Telemedicine: A Guide to Startup and Success*, San Francisco 2001, s. 2–4; J. Martyniak, *Podstawy informatyki z elementami telemedycyny*, Kraków 2009, s. 180; M. Äärimaa, *Telemedicine Contribution of ICT to Health* [w:] *E-Health Current Situation and Examples of Implemented and Beneficial E-Health Applications*, red. I. Lakovidis, P. Wilson, J.C. Healy, Amsterdam–Berlin–Oksford–Tokio–Waszyngton 2004, s. 112; M. Sosa-Iudicissa, *History of Telemedicine* [w:] *Handbook of Telemedicine*, red. O. Ferrer-Roca, M. Sosa-Iudicissa, Amsterdam–Berlin–Oksford–Tokio–Waszyngton 1998, s. 1; K. Lops, *Cross-border telemedicine. Opportunities and barriers from an economical and legal perspective*, Rotterdam 2008, s. 7.

³ Na możliwość i zalety zastosowania umów inteligentnych w obrocie prawnym w zagranicznej literaturze wskazują: P. Venegas, *Guide to smart contracts. Blockchain examples*, Cambridge 2017, s. 5–7; J. Garcia-Alfaro, G. Navarro-Arribas, H. Hartentein, J. Herrera-Joancomarti, *Data Privacy Management, Cryptocurrencies and Blockchain Technology*, Oslo 2017, s. 297–411; J. Alferes, L. Bertossi, G. Governatori, P. Fodor, D. Roman, *Rule Technologies. Research, Tools and Applications*, Nowy Jork 2016, s. 151–199; B. Kelly, *The bitcoin big bang. How alternative currencies are about to change the world*, New Jersey 2015, s. 149–163; Ch. Dennen, *Introducing ethereum and solidity*, Nowy Jork 2017, s. 89–111; I. Bashir, *Mastering Blockchain. Distributed ledgers, decentralization and smart contracts explained*, Birmingham 2017, s. 21–23, 43–44.

⁴ Waluty alternatywne, w tym kryptowaluty, stanowią wzmożone zainteresowanie nie tylko literatury, ale także najważniejszych aktorów rynku finansowego, zob. w: M. Miller, *The Ultimate Guide to bitcoin*, Indianapolis 2014, s. 12; Europejski Bank Centralny, *Virtual Currency Schemes*, Frankfurt nad Menem 2012, s. 13; The Financial Action Task Force Report, *Virtual Currencies Key Definitions and Potential AML/CFT Risks*, Paryż 2014, s. 4; European Banking Authority, *EBA Opinion on „virtual currencies”*, Londyn 2014, s. 11; A. Sieroń, *Czym jest Bitcoin*, „Wrocław Economic Review” 2013/19(4), s. 31.

⁵ W zagranicznej literaturze opisuje się przykłady zastosowania tzw. sztucznej inteligencji w aspektach prawnych, gdzie niezwykle ciekawe są rozważania nad możliwością oraz celowością nadania jej podmiotowości prawnej. Zob. w: A. Silverman, *Mind, Machine, and Metaphor. An Essay on Artificial Intelligence and Legal*

uwidaczniają podstawowy cel takich działań. Wydaje się, że jest nim upraszczanie życia ludzkiego poprzez zautomatyzowanie, ewentualnie zrobotyzowanie czynności dnia codziennego.

Jednakże celem tym może być również okoliczność o większej doniosłości aksjologicznej. Przykładowo, jest możliwe zastosowanie nowoczesnych technologii do użytku praktycznego w procesie karnym, ukierunkowanych na urzeczywistnianie wartości prawdy⁶ czy wartości sprawiedliwości⁷. Prawidłowe zastosowanie powyższej metodyki oznaczałoby realizację przedmiotu procesu karnego, a więc, co do zasady⁸, ustalenie odpowiedzialności prawnej oskarżonego za zarzucany mu czyn zabroniony⁹. Tego rodzaju mechanizmy, przykładowo oparte na automatycznych algorytmach obliczeniowych, są, co do zasady, skuteczniejsze od tradycyjnych metod ustalania stanu faktycznego konkretnej sprawy. Niemniej jednak ich wykorzystanie nie może być bezrefleksyjne. Powinny one podlegać prawnie przewidzianym limitacjom dopuszczalności. Innymi słowy, ich zastosowanie powinno być zgodne z prawem. Natomiast wszystkie pozaprawne bariery – przykładowo zwykła niechęć do tzw. nowinek technologicznych – nie powinny być relewantnie istotne.

Przykładem zastosowania nowoczesnych technologii do użytku praktycznego w procesie karnym są dowody elektroniczne¹⁰. Tego rodzaju źródła dowodowe

Reasoning. Boulder, Colorado 1993, s. 1; J. Searle, *Is the Brain's Mind a Computer Program?*, "Scientific American" 1990/1, s. 26; K. Bowrey, *Ethical Boundaries and Internet Cultures* [w:] *Intellectual Property and Ethics*, red. L. Bently, S. Maniatis, Londyn 1998, s. 36; D. Partridge, *A New Guide to Artificial Intelligence*, New Jersey 1991, s. 1. W polskiej literaturze opracowaniami naukowymi dotyczącymi tzw. sztucznej inteligencji zasługującymi na uwagę są: M. Jankowska, *Podmiotowość prawna sztucznej inteligencji?* [w:] *O czym mówią prawnicy mówiąc o podmiotowości*, red. A. Bielska-Brodziak, Katowice 2015, s. 171–197; J. Byrski, *Oprogramowanie zawierające elementy sztucznej inteligencji*. Wybrane zagadnienia prawne [w:] *Experientia Docet. Księga jubileuszowa ofiarowana Pani Profesor Elżbiecie Traple*, red. P. Kostański, P. Podrecki, T. Targosz, Warszawa 2017, s. 1331–1343.

⁶ Autoteliczna wartość prawdy ujmowana jest zarówno z filozoficznego, jak i karno-procesowego punktu widzenia, zob. w: M. Wielec, *Wartości – analiza z perspektywy osobliwości postępowania karnego*, Lublin 2017, s. 149–277; S. Judycki, *O klasycznym pojęciu prawdy*, „Roczniki Filozoficzne” 2001/49(1), s. 25–26; J. Zajadlo, *Teoretyczne i filozoficzno-prawne pojęcie prawdy* [w:] *Pojęcie, miejsce i znaczenie prawdy w procesie karnym*, red. K. Kremens, J. Skorupka, Wrocław 2013, s. 20–32; S. Waltoś, *Zasada prawdy materialnej* [w:] *System Prawa Karnego Procesowego*, red. P. Wiliński, Warszawa 2014, s. 273–281; J. Jodłowski, *Zasada prawdy materialnej w postępowaniu karnym*. Analiza w perspektywie funkcji prawa karnego, Warszawa 2015, s. 54–71; J. Dębowski, *O klasycznej koncepcji prawdy i jej filozoficznych podstawach*. Czy w Matrixie możliwa jest prawda? [w:] *Oblicza prawdy w filozofii, kulturze, języku*, red. A. Kiklewicz, E. Starzyńska-Kościszko, Olsztyn 2014, s. 12–15; M. Strogowicz, *Prawda obiektywna i dowody sądowe w radzieckim procesie karnym*, Warszawa 1959, s. 85; A. Murzynowski, *Istota i zasady procesu karnego*, Warszawa 1976, s. 131; J. Jabłońska-Bonca, *O prawie, prawdzie i przekonywaniu*, Koszalin 1999, s. 80; M. Klejnowska, C. Klak, Z. Sobolewski, *Proces karny. Część ogólna*, Warszawa 2011, s. 45; A. Dyl, K. Dyl, K. Miętkowska, A. Tokarz, *Procedura karna. Repetytorium*, Warszawa 2012, s. 23–24.

⁷ Autoteliczna wartość sprawiedliwości stanowi główny cel procesu karnego. Przykładowymi pozycjami literatury poruszającymi tę tematykę są: M. Wielec, *Wartości...*, s. 215–255; M. Soniewicka, *Granice sprawiedliwości, sprawiedliwość ponad granicami*, Warszawa 2010, s. 17–25; M. Furkacz, *Cnota Sprawiedliwości*, „Niedziela Ogólnopolska” 2009/49, s. 10–11; P. Sztompka, *Paradoks sprawiedliwości społecznej: równość zasad nierówności*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2012/74(4), s. 239–255; D. Kala, *O poszukiwaniu istoty sprawiedliwości w sferze prawa*, „Kwartalnik Sądowy Apelacji Gdańskiej” 2015/2, s. 9–28; M. Deutsch, *Equity, equality, and need: What determines which value will be used as the basis of distributive justice?*, „Journal of Social Issues” 1975/31(3), s. 137–149.

⁸ H. Bennecke, E. Beling, *Lehrbuch des deutschen Reichsstrafprozessrechts*, Berlin 1900, s. 202; W. Sauer, *Allgemeine Prozessrechtslehre*, Berlin 1951, s. 103; E. Schmidt, *Lehrkommentar*, Getynga 1952, s. 43; K. Birkmeyer, *Deutsches Strafprozessrecht*, Berlin 1898, s. 63–67; E. Rosenfeld, *Der Reichsstrafprozess*, Berlin 1909, s. 23.

⁹ L. Schaff, *Wszczęcie postępowania karnego a problematyka podstawy i przedmiotu procesu*, „Państwo i Prawo” 1959/2, s. 255.

¹⁰ M. Taylor, J. Haggerty, D. Gresty, R. Hegarty, *Digital evidence in cloud computing systems*, „Computer Law & Security Review” 2010/26(3), s. 306–307.

dostarczają bezpiecznie, skutecznie i szybko informacje niezbędne do ustalenia prawdziwego stanu faktycznego sprawy (wartość prawdy) i następczego urzeczywistnienia wartości sprawiedliwości. Dodatkowo, niekiedy ze względu na specyfikę czynu zabronionego (np. cyberprzestępstwa) są one jedynym instrumentem umożliwiającym ustalenie odpowiedzialności prawnej oskarżonego za zarzucany mu czyn zabroniony¹¹. W związku z poruszonymi powyżej zagadnieniami badawczymi, zasadna jest sygnalizacja wartości występujących w procesie karnym oraz przeanalizowanie pojęcia dowodu elektronicznego i korelacji zachodzącej pomiędzy dowodami elektronicznymi a wartością sprawiedliwości, w tym kwestii ich prawnej dopuszczalności w polskim procesie karnym.

2. WARTOŚCI W PROCESIE KARNYM

Prawo może, a nawet powinno być, ujmowane jako wielowątkowa płaszczyzna analityczna. Z punktu widzenia tytułowego zagadnienia, uzasadniona i wystarczająca jest teza o jego dwóch podstawowych aspektach. Aspekt formalny prawa podkreśla, że prawo jest zbiorem przepisów prawnych decydujących o uprawnieniach bądź powinnościach konkretnego podmiotu, bez odwoływania się do podłoża aksjologicznego. Takie ujęcie prawa nie bierze jednak pod uwagę istotnego elementu składowego każdego porządku normatywnego. Z tego powodu aspekt materialny prawa kładzie nacisk na cele, jakim prawo powinno służyć oraz źródła decyzji o kształcie konkretnego instrumentu prawnego. W taki sposób o prawie można mówić jako o reprezentancie i realizatorze wartości, które podlegają powszechnej społecznej akceptacji.

Prawo karne procesowe także można analizować przez pryzmat aspektu formalnego i materialnego w zaprezentowanym powyżej specyficznym meta-języku. Zasadniczo, gdy mówi się o prawie karnym procesowym w aspekcie formalnym to rozumie się przez to zbiór przepisów prawnych regulujących proces karny, bez odwoływania się do podłoża aksjologicznego. Jednakże zaprezentowana definicja jest obciążona istotnym błędem logicznym *ignotum per ignotum*¹², gdyż dla osoby nieposiadającej wiedzy prawniczej z zakresu prawa karnego jest ona niezrozumiała. Dlatego, uzupełnienia wymaga, że proces karny to zespół norm prawnych, których

¹¹ Z zadowoleniem należy odnotować, że problematyka korelacji prawa karnego procesowego z cyberprzestępczością jest szeroko dyskutowana w zagranicznej literaturze przedmiotu, zob. przykładowo w: A. Kigerl, *CAN SPAM Act: An Empirical analysis*, "International Journal of Cyber Criminology" 2009/3(2), s. 566–589; A. Shapiro, *The Internet*, "Foreign Policy" 1999/115, s. 14–27; A. Stolz, *Congress and Capital Punishment: An Exercise in Symbolic Politics*, "Law and Policy Quarterly" 1983/5(2), s. 157–180; B. Hancock, *US and Europe Cyber Crime Agreement Problems*, "Computers and Security" 2000/19(4), s. 306–307; B. Wible, *A Site Where Hackers are Welcome: Using Hack-In Contests to Shape Preferences and Deter Computer Crime*, "The Yale Law Journal" 2003/112(6), s. 1577–1623; C. Coleman, *Security Cyberspace – New Laws and Developing Strategies*, "Computer Law and Security Report" 2003/19(2), s. 131–136; E. Simon, *Cyberporn and Censorship: Constitutional Barriers to Preventing Access to Internet Pornography by Minors*, "The Journal of Criminal Law and Criminology" 1998/88(3), s. 1015–1048; I. Walden, *Harmonising Computer Crime Laws in Europe*, "European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice" 2004/12(4), s. 321–336; J. Reidenberg, *Technology and Internet Jurisdiction*, "University of Pennsylvania Law Review" 2005/153(6), s. 1951–1974.

¹² Błąd logiczny polegający na definiowaniu niezrozumiałego przez niezrozumiałe, zob. w: S. Lewandowski, H. Machińska, A. Malinowski, J. Petzel, *Logika dla prawników*, Warszawa 2003, s. 61; E. Nieznański, *Logika*, Warszawa 2011, s. 108–114; K. Szymanek, *Sztuka argumentacji. Słownik terminologiczny*, Warszawa 2004, s. 83; H. Górka, *O pszczelarzach, chemikach i błędzących logikach – błędy logiczne w wypowiedziach i definicjach*, „Semina Scientarium” 2006/6, s. 107.

celem jest wykrycie przestępstwa i jego sprawcy, osądzenie go za to przestępstwo oraz ewentualne wykonanie kary, środków karnych oraz środków zabezpieczających¹³. Jednakże z punktu widzenia aspektu materialnego, upatrywanie podłoża aksjologicznego w procesie karnym jest metodologicznie uzasadnione¹⁴. Proces karny to nie tylko zbiór przepisów o charakterze proceduralnym, postępowanie karne to nie tylko formalizm procesowy, prawo powinno być tworzone i stosowane z myślą o człowieku, i powinno reprezentować oraz urzeczywistniać relewantne z punktu widzenia społeczeństwa wartości. Zatem proces karny można postrzegać przez pryzmat wartości, a więc z perspektywy osobliwości postępowania karnego.

W procesie karnym występują wartości bez reprezentowania i realizacji, których byłby on straszliwym fenomenem. Przedmiotowe wartości stanowią cele same w sobie, a jakakolwiek dyskusja nad ich uznawaniem, respektowaniem czy urzeczywistnianiem stanowiłaby nieracjonalne zakwestionowanie substancji człowieczeństwa, które ze swojej istoty wymaga realizacji tychże wartości. Mowa tu o wartościach autotelicznych w procesie karnym, czyli o godności, praworządności, sprawiedliwości oraz prawdzie¹⁵. Z drugiej jednak strony, normy prawa karnego procesowego reprezentują i urzeczywistniają inne jakościowo wartości. Mowa tu o wartościach prakseologicznych, których celem jest wspomaganie realizacji wartości autotelicznych¹⁶. Należą do nich takie wartości jak: zaufanie, bezpieczeństwo, uczciwość oraz moralność¹⁷. Z punktu widzenia tytułowego zagadnienia, najistotniejsza jest autoteliczna wartość sprawiedliwości. Podczas jej urzeczywistniania dowody elektroniczne mogą częstokroć odgrywać kluczową rolę, w zależności od specyfiki konkretnej sprawy.

3. POJĘCIE DOWODU ELEKTRONICZNEGO

Aproksymacja pojęcia dowodów elektronicznych napotyka na istotny problem metodologiczny. Mianowicie, w teorii procesu karnego pojęcie dowodu rozumianego w sposób abstrakcyjny (tj. tradycyjny) nie doczekało się powszechnie akceptowanej propozycji definicji¹⁸. Termin ten to typowy homonim, któremu można przypisywać różnorodne znaczenia¹⁹. Z jednej strony, ze względu na ograniczone ramy niniejszej publikacji, konieczne jest pominięcie przedmiotowego zagadnienia teoretycznego, zaś z drugiej strony – właściwe z logicznego punktu widzenia jest przywołanie i przychylenie się do postulatu, zgodnie z którym: „Najbardziej realistycznym wyjściem z tej pułapki terminologicznej, w jakiej znalazła się nauka procesu karnego, jest nadanie nazwie «dowód» tego znaczenia, które najczęściej występuje w praktyce, które pozostawione bez takiej regulacji i tak utożsamione byłoby z «dowodem». Takim pojęciem jest środek dowodowy. Utańczył się bowiem od dawna utożsamiać z dowodami zeznania świadków, wyjaśnienia oskarżonych, cechy charakterystyczne ciała lub zwłok, miejsca i rzeczy.”²⁰.

¹³ S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2015, s. 20.

¹⁴ M. Wielec, *Wartości...*, s. 97–133.

¹⁵ M. Wielec, *Wartości...*, s. 150–154.

¹⁶ M. Wielec, *Wartości...*, s. 278–283.

¹⁷ M. Wielec, *Wartości...*, s. 278–283.

¹⁸ B. Bieńkowska, P. Kruszyński, C. Kulesza, P. Piszczek, *Wykład prawa karnego procesowego*, Białystok 2003, s. 250.

¹⁹ S. Śliwiński, *Polski proces karny przed sądem powszechnym. Zasady ogólne*, Warszawa 1948, s. 574.

²⁰ S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces...*, s. 354.

Pamiętając o powyższych spostrzeżeniach, można zauważyć, że za dowody elektroniczne można uznać „wszelkie informacje, niezależnie od tego, czy podlegają interwencji człowieka, czy nie, które zostały wyodrębnione z komputera. Dowody IT powinny być w czytelnej formie oraz mogą one być analizowane wyłącznie przez osoby posiadające umiejętności w zakresie interpretacji, przy pomocy programu komputerowego, takich informacji”²¹. Z kolei, Rada Europy w Konwencji Budapesztańskiej²² odnosi się do dowodów elektronicznych jako dowodów, które można gromadzić w formie cyfrowej w związku z popełnionym przestępstwem²³, a Departament Sprawiedliwości Stanów Zjednoczonych Ameryki definiuje dowody elektroniczne jako „Informacje przechowywane lub przekazywane w formie binarnej, na które można się powoływać w sądzie”²⁴. W innych jeszcze propozycjach zauważa się, że dowodem elektronicznym są informacje i dane wartościowe w dochodzeniu, które są przechowywane, odbierane lub przesyłane przez urządzenie elektroniczne²⁵ bądź przez komputer²⁶, zebrane w formie cyfrowej²⁷, oraz informacje przechowywane lub transmitowane w formie binarnej, które mogą mieć znaczenie w postępowaniu sądowym²⁸.

De lege ferenda biorąc pod uwagę przedstawione powyżej propozycje o charakterze dogmatycznym, można zauważyć w sposób ogólny, że przez pojęcie dowodu elektronicznego należy rozumieć wszelkie przedmioty znajdujące się w cyberprzestrzeni, które w procesie sądowym dostarczają dowodów (podkr. – autora). Powyżej zaproponowany postulat zasadza się na istotnym rozróżnieniu pomiędzy środkiem a źródłem dowodowym oraz na pytaniu, które z nich powinno mieć charakter cyfrowy. Okazuje się, że na płaszczyźnie rozważań dotyczących problematyki dowodów elektronicznych to źródło dowodowe, a nie środek dowodowy powinien mieć charakter cyfrowy. Innymi słowy, to właśnie źródło dowodowe powinno znajdować się w cyberprzestrzeni. Zaprezentowana propozycja rozumienia pojęcia dowodu elektronicznego nie posiada jedynie właściwości czysto dogmatycznych, lecz dodatkowo wskazuje dość precyzyjnie na zakres przedmiotowy pojęcia dowodu elektronicznego. Dodatkowo dla doprecyzowania powyższego, należy zauważyć, że, pomimo cyfrowego charakteru źródła dowodowego, sam dowód cyfrowy powinien być oceniany w kategoriach środka dowodowego.

4. DOWODY ELEKTRONICZNE JAKO MOŻLIWY REALIZATOR SPRAWIEDLIWOŚCI W PROCESIE KARNYM

Słuszna wydaje się teza, choć jest to zagadnienie kontrowersyjne w polskiej teorii procesu karnego, zgodnie z którą w polskim procesie karnym nie występuje

²¹ A. Goel, A. Tyagi, A. Agarwal, *Smartphone Forensic Investigation Process Model*, “International Journal of Computer Science & Security” 2012/6, s. 329.

²² Konwencja Rady Europy o cyberprzestępczości, sporządzona w Budapeszcie 23.11.2001 r. (Dz.U. z 2015 r. poz. 728).
²³ <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/0900001680081561> (dostęp: 3.03.2019 r.).

²⁴ U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, National Institute of Justice, *Forensic Examination of Digital Evidence: A Guide for Law Enforcement*, <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/199408.pdf> (dostęp: 3.03.2019 r.).

²⁵ A Simplified Guide to Digital Evidence, <http://www.forensicsciencesimplified.org/digital/DigitalEvidence.pdf> (dostęp: 3.03.2019 r.).

²⁶ Good Practice Guide for Computer-Based Electronic Evidence, Association of Chief Police Officers, England Wales&Nireland, https://www.7safe.com/docs/default-source/default-document-library/acpo_guidelines_comput_er_evidence_v4_web.pdf (dostęp: 3.03.2019 r.).

²⁷ European Competition Network Recommendation on The Power to Collect Digital Evidence, Including by Forensic Means, http://ec.europa.eu/competition/ecn/ecn_recommendation_09122013_digital_evidence_en.pdf (dostęp: 30.03.2018 r.).

²⁸ <https://www.nij.gov/topics/forensics/evidence/digital/Pages/welcome.aspx> (dostęp: 30.03.2018 r.).

zamknięty katalog dowodów. Innymi słowy, wypada stać na stanowisku, że ze względu na brak tzw. formalnej teorii dowodów²⁹ istnieje możliwość przeprowadzenia każdego dowodu posiadającego walor istotny dla rozstrzygnięcia sprawy³⁰, który jest zgodny z prawem. Dodatkowo podkreślenia wymaga, że Polska jest związana prawnomiędzynarodowymi zobowiązaniami wynikającymi z Konwencji Budapesztańskiej, która zawiera katalog czynności dowodowych wykorzystywanych w walce ze zjawiskiem nowoczesnej przestępczości. Stanowi ona źródło powszechnie obowiązującego prawa w państwach, które ją ratyfikowały się ją ratyfikować (Polska ratyfikowała przedmiotową konwencję 20.02.2015 r.)³¹. Wniosek ten wynika ze zwyczaju międzynarodowego mówiącego o tym, że umów należy dotrzymywać i wypełniać w dobrej wierze (*pacta sunt servanda*)³². Zatem możliwość wprowadzenia do polskiego procesu karnego dowodów elektronicznych, dodatkowo, wynika *expressis verbis* z wiążącego Polskę prawa międzynarodowego. Dopełnieniem powyższych rozważań są przepisy Kodeksu postępowania karnego³³, które, przykładowo, w art. 236a czy 241 tego kodeksu bezpośrednio odwołują się do dowodów elektronicznych. Wszystkie powyższe argumenty prowadzą do konstatacji, że w polskim procesie karnym dowody elektroniczne są prawnie dopuszczalne.

Jeżeli ogólnie przyjmiemy, że sprawiedliwość jako jedna z wartości autotelicznych procesu karnego, oceniana przez pryzmat jego osobliwości, może być rozumiana jako stała i niezmienna wola przyznawania każdemu należnego mu prawa (*iustitia est constans et perpetua voluntas ius suum cuique tribuendi*)³⁴, to na gruncie przepisów prawa karnego proceduralnego sprawiedliwość będzie głównie przejawiać się w ustaleniu prawdziwego stanu faktycznego oraz następczym wydaniu orzeczenia urzeczywistniającego stan sprawiedliwości prawno-maturalnej, a więc orzeczenia ujawniającego prawdę. Przedmiotowe ujawnianie prawdy jest dokonywane w następstwie przeprowadzenia skutecznego postępowania dowodowego. W jego ramach jest możliwe wykorzystanie nowoczesnych technologii do użytku praktycznego w postaci dowodów elektronicznych w celu efektywniejszego ustalenia stanu faktycznego, np. dowód z wizualizacji przemieszczania się osób na podstawie bilingów telefonicznych. Dodatkowo, zabieg ten jest konieczny w sprawach, w których ze względu na specyfikę przedmiotu sprawy (cyberprzestępstwa) dowody elektroniczne są jedynym instrumentem za pomocą którego można określić prawdziwą sekwencję wydarzeń oraz przypisać czyn do konkretnej osoby. W związku z powyższym, korzystanie z dobrodziejstw postępu technicznego czy technologicznego, w zgodzie z prawem karnym procesowym, wydaje się być w dzisiejszych czasach naturalne.

Kluczowym momentem realizowania wartości prawdy oraz sprawiedliwości w procesie karnym jest ocena wartości dowodowej pozyskanego materiału. W związku z tym należy zauważyć, że specyfika dowodów elektronicznych nie przejawia się w ogólnej

²⁹ K. Boratyńska, M. Królikowski, *Komentarz do art. 167 [w:] Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. A. Sakowicz, Warszawa 2016, s. 429.

³⁰ R. Kmiecik, *Dowód ścisły w procesie karnym*, Lublin 1983, s. 46.

³¹ https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/185/signatures?p_auth=cOhkg1UB (dostęp: 9.03.2018 r.).

³² M. Shaw, *International Law*, Leicester 2008, s. 86–89.

³³ Ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (tekst jedn.: Dz.U. z 2020 r. poz. 30) – dalej k.p.k.

³⁴ M. Kuryłowicz, *Słownik terminów, zwrotów i sentencji prawniczych łacińskich oraz pochodzenia łacińskiego*, Warszawa 2012, s. 120.

zasadzie ich oceny. Te dowody, choć rodzajowo inne, podlegają takim samym zasadom oceny jak ich tradycyjne odpowiedniki. Oznacza to, że ma w pełni zastosowanie norma prawna z art. 7 k.p.k., zgodnie z którą organy postępowania kształtują swoje przekonanie na podstawie wszystkich przeprowadzonych dowodów ocenianych swobodnie, z uwzględnieniem zasad prawidłowego rozumowania oraz wskazań wiedzy i doświadczenia życiowego. Niemniej jednak wypada pamiętać, że ocena dowodów elektronicznych niekiedy może wymagać od organu procesowego wysoce specjalistycznej wiedzy, której zazwyczaj ów organ nie będzie posiadać. W takiej sytuacji istnieje możliwość, w świetle art. 193 §1 k.p.k., powołania biegłego albo biegłych.

5. UWAGI KOŃCOWE

Zastosowanie nowoczesnych technologii do użytku praktycznego w procesie karnym wydaje się być uzasadnione z punktu widzenia realizacji jego wartości. Mowa tu nie tylko o wartości sprawiedliwości, ale także o innych wartościach autotelicznych oraz prakseologicznych. Korzystanie z dobrodziejstw postępu cywilizacyjnego, technicznego czy technologicznego w procesie karnym prowadzi – z jednej strony do zwiększenia możliwości organów procesowych w wypełnianiu norm prawa karnego procesowego, z drugiej zaś strony, w ściśle określonych sprawach umożliwia skuteczne przypisanie czynu do konkretnej osoby. Zatem wykorzystanie nowoczesnych technologii do użytku praktycznego w procesie karnym ma także ten walor, że w sprawach o czyny popełnione w cyberprzestrzeni jest częstokroć jednym instrumentem procesowym mogącym urzeczywistnić cele prawa karnego procesowego. W takiej sytuacji pełne znaczenie ma łacińska paremia *iustitia nemini neganda* („nikomu nie należy odmawiać sprawiedliwości”)³⁵. Jeżeli założenie o słuszności urzeczywistniania jej istoty jest słuszne, biorąc pod uwagę także znaczenie autotelicznej wartości sprawiedliwości, to wykorzystanie nowoczesnych technologii w ramach procesu karnego należy pożytywać jako warunek *sine qua non* istoty całej procedury karnej. Powyższe odnosi się bezpośrednio do spraw, których przedmiotem jest czyn popełniony w cyberprzestrzeni, ale także pośrednio do innych rodzajowo spraw, w których dowody elektroniczne mogą stanowić pomocny i dodatkowy instrument. Nic co przybliży do pełniejszej realizacji wartości sprawiedliwości, a nie jest sprzeczne z jej rdzeniem albo rdzeniem innych wartości występujących w prawie, nie powinno być ignorowane. Na sam koniec można przywołać słowa Victora Hugo: „Wszystkie armie świata zebrane razem nie są w stanie powstrzymać postępu, którego czas właśnie nastal”³⁶.

Abstract

Bartłomiej Oręziak, *Electronic Evidence and the Fairness of the Criminal Trial*

This paper deals with the application of modern technologies for practical use in the form of electronic evidence in criminal trials, in order to realize the autotelic value of justice. First of all, as part of the introductory remarks, an outline of civilizational, technical and

³⁵ <https://www.gazetaprawna.pl/encyklopedia/paremie-lacinskie/hasla/1001749,iustitia-nemini-neganda.html> (dostęp: 3.03.2019 r.).

³⁶ M. Rath, *Dlaczego zwierzęta nie dostają zawałów serca... tylko my ludzie*, Almelo 2005, s. 2.

technological progress is provided. Secondly, the author indicates the types of values that appear in criminal procedural law. Thirdly, the concept of electronic evidence is analysed, along with the proposals of desirable amendments in the Polish law. Fourthly, the correlation between electronic evidence and the value of fairness is examined, including the question of legal admissibility of such evidence. The article ends with a concise summary containing original observations about the issues covered by the analysis.

Keywords: *electronic evidence, justice, criminal process, values*

Streszczenie

Bartłomiej Oręziak, Dowody elektroniczne a sprawiedliwość procesu karnego

Niniejsze opracowanie dotyczy zagadnienia wykorzystania nowoczesnych technologii do użytku praktycznego w formie dowodów elektronicznych na płaszczyźnie procesu karnego, w celu urzeczywistnienia autotelicznej wartości sprawiedliwości. Po pierwsze, w ramach uwag wprowadzających zostanie przytoczony ogólny zarys postępu cywilizacyjnego, technicznego oraz technologicznego. Po drugie, zostaną zasygnalizowane rodzaje wartości występujących w prawie karnym procesowym. Po trzecie, zostanie przeanalizowane pojęcie dowodu elektronicznego wraz z postulatem de lege ferenda dla polskiego ustawodawcy. Zaś po czwarte, zostanie zbadana korelacja zachodząca pomiędzy dowodami elektronicznymi a wartością sprawiedliwości, w tym kwestia ich prawnej dopuszczalności. Artykuł zakończy się zwięzłym podsumowaniem zawierającym autorskie spostrzeżenia w analizowanej materii.

Słowa kluczowe: *dowody elektroniczne, sprawiedliwość, proces karny, wartości*

Literatura:

1. Äärmaa M., *Telemedicine Contribution of ICT to Health* [w:] *E-Health Current Situation and Examples of Implemented and Beneficial E-Health Applications*, red. I. Lakovidis, P. Wilson, J.C. Healy, Amsterdam–Berlin–Oksford–Tokio–Waszyngton 2004;
2. Alferes J., Bertossi L., Governatori G., Fodor P., Roman D., *Rule Technologies. Research, Tools and Applications*, Nowy Jork 2016;
3. Bashir I., *Mastering Blockchain. Distributed ledgers, decentralization and smart contracts explained*, Birmingham 2017;
4. Bennecke H., Beling E., *Lehrbuch des deutschen Reichsstrafprozessrechts*, Berlin 1900;
5. Bieńkowska B., Kruszyński P., Kulesza C., Piszczek P., *Wykład prawa karnego procesowego*, Białystok 2003;
6. Birkmeyer K., *Deutsches Strafprozessrecht*, Berlin 1898;
7. Blicharz G., Kisielewicz T., *Prawne aspekty zarządzania commons wobec technicznych wyzwań rozwoju Smart City*, Forum Prawnicze 2017, nr 1;
8. Boratyńska K., Królikowski M., *Komentarz do art. 167* [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. A. Sakowicz, Warszawa 2016;
9. Bowrey K., *Ethical Boundaries and Internet Cultures* [w:] *Intellectual Property and Ethics*, red. L. Bently, S. Maniatis, Londyn 1998;
10. Byrski J., *Oprogramowanie zawierające elementy sztucznej inteligencji. Wybrane zagadnienia prawne* [w:] *Experientia Docet. Księga jubileuszowa ofiarowana Pani Profesor Elżbiecie Traple*, red. P. Kostański, P. Podrecki, T. Targosz, Warszawa 2017;
11. Coleman C., *Security Cyberspace – New Laws and Developing Strategies*, Computer Law and Security Report 2003, nr 19(2);

12. Dębowski J., *O klasycznej koncepcji prawdy i jej filozoficznych podstawach. Czy w Matrixie możliwa jest prawda? [w:] Oblicza prawdy w filozofii, kulturze, języku*, red. A. Kiklewicz, E. Starzyńska-Kościuszko, Olsztyn 2014;
13. Dennen Ch., *Introducing ethereum and solidity*, Nowy Jork 2017;
14. Deutsch M., *Equity, equality, and need: What determines which value will be used as the basis of distributive justice?*, *Journal of Social issues* 1975, nr 31(3);
15. Dyl A., Dyl K., Miętkowska K., Tokarz A., *Procedura karna. Repetytorium*, Warszawa 2012;
16. European Banking Authority, *EBA Opinion on „virtual currencies”*, Londyn 2014;
17. Europejski Bank Centralny, *Virtual Currency Schemes*, Frankfurt nad Menem 2012;
18. Furkacz M., *Cnota Sprawiedliwości*, Niedziela Ogólnopolska 2009, nr 49;
19. Garcia-Alfaro J., Navarro-Arribas G., Hartentein H., Hiererra-Joancomarti J., *Data Privacy Management, Cryptocurrencies and Blockchain Technology*, Oslo 2017;
20. Goel A., Tyagi A., Agarwal A., *Smartphone Forensic Investigation Process Model*, *International Journal of Computer Science & Security* 2012, nr 6;
21. Górka H., *O pszczelarzach, chemikach i błądzących logikach – błędy logiczne w wypowiedziach i definicjach*, *Semina Scientarium* 2006, nr 6;
22. Hancock B., *US and Europe Cyber Crime Agreement Problems*, *Computers and Security* 2000, nr 19(4);
23. Jabłońska-Bonca J., *O prawie, prawdzie i przekonywaniu*, Koszalin 1999;
24. Jankowska M., *Podmiotowość prawna sztucznej inteligencji? [w:] O czym mówią prawnicy mówiąc o podmiotowości*, red. A. Bielska-Brodziak, Katowice 2015;
25. Jodłowski J., *Zasada prawdy materialnej w postępowaniu karnym. Analiza w perspektywie funkcji prawa karnego*, Warszawa 2015;
26. Judycki S., *O klasycznym pojęciu prawdy*, *Roczniki Filozoficzne* 2001, nr 49(1);
27. Kala D., *O poszukiwaniu istoty sprawiedliwości w sferze prawa*, *Kwartalnik Sądowy Apelacji Gdańskiej* 2015, nr 2;
28. Kelly B., *The bitcoin big bang. How alternative currencies are about to change the world*, New Jersey 2015;
29. Kigerl A., *CAN SPAM Act: An Empirical analysis*, *International Journal of Cyber Criminology* 2009, nr 3(2);
30. Klejnowska M., Kłak C., Sobolewski Z., *Proces karny. Część ogólna*, Warszawa 2011;
31. Kuryłowicz M., *Słownik terminów, zwrotów i sentencji prawniczych łacińskich oraz pochodzenia łacińskiego*, Warszawa 2012;
32. Lewandowski S., Machińska H., Malinowski A., Petzel J., *Logika dla prawników*, Warszawa 2003;
33. Lops K., *Cross-border telemedicine. Opportunities and barriers from an economical and legal perspective*, Rotterdam 2008;
34. Maheu M., Whitten P., Allen A., *E-Health, Telehealth, and Telemedicine: A Guide to Startup and Success*, San Francisco 2001;
35. Martyniak J., *Podstawy informatyki z elementami telemedycyny*, Kraków 2009;
36. Miller M., *The Ultimate Guide to bitcoin*, Indianapolis 2014;
37. Murzynowski A., *Istota i zasady procesu karnego*, Warszawa 1976;
38. Nieznański E., *Logika*, Warszawa 2011;
39. Partridge D., *A New Guide to Artificial Intelligence*, New Jersey 1991;
40. Kmiecik R., *Dowód ścisły w procesie karnym*, Lublin 1983;
41. Rath M., *Dlaczego zwierzęta nie dostają zawałów serca... tylko my ludzie*, Almelo 2005;
42. Reidenberg J., *Technology and Internet Jurisdiction*, *University of Pennsylvania Law Review* 2005, nr 153(6);
43. Rosenfeld E., *Der Reichsstrafprozess*, Berlin 1909;
44. Sauer W., *Allgemeine Prozessrechtslehre*, Berlin 1951;
45. Schaff L., *Wszczęcie postępowania karnego a problematyka podstawy i przedmiotu procesu*, *Państwo i Prawo* 1959, nr 2;
46. Schmidt E., *Lehrkommentar*, Getynga 1952;
47. Searle J., *Is the Brain's Mind a Computer Program?*, *Scientific American* 1990, nr 1;
48. Shapiro A., *The Internet*, *Foreign Policy* 1999, nr 115;

39. Shaw M., *International Law*, Leicester 2008;
40. Sieroń A., *Czym jest Bitcoin*, Wrocław Economic Review 2013, nr 19(4);
41. Silverman A., *Mind, Machine, and Metaphor. An Essay on Artificial Intelligence and Legal Reasoning*. Boulder, Colorado 1993;
42. Simon E., *Cyberporn and Censorship: Constitutional Barriers to Preventing Access to Internet Pornography by Minors*, The Journal of Criminal Law and Criminology 1998, nr 88(3);
43. Śliwiński S., *Polski proces karny przed sądem powszechnym. Zasady ogólne*, Warszawa 1948;
44. Soniewicka M., *Granice sprawiedliwości, sprawiedliwość ponad granicami*, Warszawa 2010;
45. Sosa-Iudicissa M., *History of Telemedicine* [w:] *Handbook of Telemedicine*, red. O. Ferrer-Roca, M. Sosa-Iudicissa, Amsterdam–Berlin–Oksford–Tokio–Waszyngton 1998;
46. Stolz A., *Congress and Capital Punishment: An Exercise in Symbolic Politics*, Law and Policy Quarterly 1983, nr 5(2);
47. Strogowicz M., *Prawda obiektywna i dowody sądowe w radzieckim procesie karnym*, Warszawa 1959;
48. Sztompka P., *Paradoks sprawiedliwości społecznej: równość zasad nierówności*, Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny 2012, nr 74(4);
49. Szymanek K., *Sztuka argumentacji. Słownik terminologiczny*, Warszawa 2004;
50. Taylor M., Haggerty J., Gresty D., Hegarty R., *Digital evidence in cloud computing systems*, Computer Law & Security Review 2010, nr 26(3);
51. *The Financial Action Task Force Report, Virtual Currencies Key Definitions and Potential AML/CFT Risks*, Paryż 2014;
52. Venegas P., *Guide to smart contracts. Blockchain examples*, Cambridge 2017;
53. Walden I., *Harmonising Computer Crime Laws in Europe*, European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice 2004, nr 12(4);
54. Waltoś S., Hofmański P., *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2015;
55. Waltoś S., *Zasada prawdy materialnej* [w:] *System Prawa Karnego Procesowego*, red. P. Wiliński, Warszawa 2014;
56. Wible B., *A Site Where Hackers are Welcome: Using Hack-In Contests to Shape Preferences and Deter Computer Crime*, The Yale Law Journal 2003, nr 112(6);
57. Wielec M., *Wartości – analiza z perspektywy osobliwości postępowania karnego*, Lublin 2017;
58. Zajadło J., *Teoretyczne i filozoficzno-prawne pojęcie prawdy* [w:] *Pojęcie, miejsce i znaczenie prawdy w procesie karnym*, red. K. Kremens, J. Skorupka, Wrocław 2013.